

Píše Lenka Penkalová

(E*forum, 29. 09. 2014)

Praha - Vídeň - Drážďany - Ravensbrück

Je to něco, o čem každý historik sní – sedmdesát let po smrti známé osobnosti najít osobní dokumenty, které badatelé považovali za ztracené, i když věděli, že musely existovat. V případě novinářky **Mileny Jesenské** (1896–1944) je objev čtrnácti jejích dopisů z věznic na Pankráci a v Drážďanech a z koncentračního tábora v Ravensbrücku o to podivuhodnější, že po osudech autorky pátrala v posledních několika desítkách let řada lidí – historiků, literárních vědců, novinářů i studentů. Složku jejího druhého manžela Jaromíra Krejcara v Archivu bezpečnostních složek však nikdo z nich neviděl, a tak se soubor korespondence dostal na světlo až díky pečlivosti mladé polské bohemistky Anny Militzové, která v Praze pracuje na bakalářské práci o dceři Mileny Jesenské Janě Černé-Krejcarové.

Pracovní verzi plného znění českých dopisů (místy nečitelných) a překlady těch německy psaných loni zveřejnila Alena Wagnerová v časopise Listy a právě tyto zprávy rodině z let 1940 až 1943 se staly ústředním bodem výstavy, kterou k letošnímu 70. výročí úmrtí novinářky připravil Památník Ravensbrück ve spolupráci s českými historiky. Putovní výstava se nyní z Ravensbrücku přesouvá do pražského Nosticova paláce, kde ji do 21. října může zhlédnout a zhodnotit i české publikum.

Asi se nelze divit, že expozice připravená pracovníky ravenbrückého památníku, kteří dostali do ruky mimořádný soubor dopisů z posledních let života Mileny Jesenské, akcentuje právě válečné osudy české novinářky – její odbojovou činnost a následující roky internace. To však poněkud zastíňuje Jesenskou jako osobnost a významnou autorku, kurátorům chybí prostor, aby mohli přesvědčivě vykreslit její profesní dráhu, charakterizovat její psaní, překladatelskou a editorskou práci nebo její tvorbu zasadit do kontextu meziválečné žurnalistiky. A tak zatímco pobytu v drážďanské vazební věznici, který v roce 1940 trval čtyři měsíce, jsou věnovány dva panely, musí stejné dva panely stačit i na přiblížení téměř dvacet let dlouhé novinářské kariéry. Výsledkem je maximální možná zkratka, navíc s věcnými chybami či nepřesnostmi, zvláště v popisu reálií českého kulturního prostředí.

Například panel nazvaný „Novinářská práce“ popisuje profesní začátky Mileny Jesenské následovně: „V roce 1921 vycházely její vídeňské reportáže v ženské rubrice Národních listů, pražských novin s největším nákladem. Rozvoj novinářství ve 20. letech zvýšil poptávku po autorech. V roce 1925 byl poměr německy mluvících mužských a ženských autorů 37 000 ku 800.“ – Ve třech větách autoři návštěvníka

výstavy matou hned několikanásobně. Je pravda, že Jesenská začala v roce 1921 z Vídně psát pro Národní listy, nebylo to ale pro ženskou rubriku – tu obesílala svými texty o módě až později. Národní listy přitom zcela jistě nebyly deníkem s nejvyšším nákladem: naopak ve 20. letech patřily s několika desítkami tisíc prodaných výtisků k těm méně komerčně úspěšným, předčila je nejen populární Národní politika se statisíkovými náklady, ale i národněsocialistické České slovo či nezávislé Lidové noviny. V neposlední řadě není jasné, proč autoři výstavy zmiňují informaci o poměru pouze německojazyčných autorek a autorů, když Jesenská psala česky. Pokud šlo o dokreslení maskulinního charakteru světa novinových redakcí, kam první novinářky pronikaly jen velmi pozvolna, pak by podle mého soudu bylo vhodnější použít údaje z českého prostředí, které jsou běžně k dispozici.

Výstava Jesenskou představuje prostřednictvím množství dokumentů a vzácně vídaných fotografií v chronologickém pořádku, její členění je však i geografické – jednotlivé „kapitoly“ jsou věnovány místům, kde novinářka pobývala (Praha, Vídeň, Drážďany a Ravensbrück). Prospívá to přehlednosti vyprávění, někdy ovšem na úkor proporčnosti. Několik měsíců, které Jesenská v roce 1925 strávila v domě přítelkyně Alice Rühle-Gerstelové a jejího manžela poblíž Drážďan, se tak pomyslně staví na stejnou úroveň jako více než desetiletý pobyt v Praze, kam se novinářka právě v roce 1925 natrvalo vrátila. Podobně velká pozornost je věnována i nucenému pobytu v léčebně pro duševně choré ve Veleslavíně, kde svou tehdy nezletilou dceru nechal v roce 1917 internovat otec. Autoři výstavy se očividně snaží neopomenout žádnou z určujících životních etap a rolí Mileny Jesenské, výsledek jejich práce však ponechává otázky po vlastním určení expozice a vymezení jejího publika otevřené: vedl je ohled na německojazyčné návštěvníky, pro něž může být důležitá a objevná informace o vztahové síti Mileny Jesenské, zahrnující i významné německé a rakouské intelektuály, vědce a umělce? Snažili se zdůraznit dramatické životní etapy novinářky, aby expozici učinili stravitelnější pro ty, kdo o Jesenské nic nevědí?

Tyto motivace by byly vcelku pochopitelné, kdyby se ovšem dostalo stejné péče i těm kapitolám z biografie české novinářky, které tolik neoslňují, ale pro porozumění její práci jsou klíčové. Větší pozornost by si zasloužil okruh českých přátel a známých, jejichž postoje a názory Jesenskou taktéž významně ovlivňovaly, z výstavy by mohlo být zřejmější také to, co bylo skutečnou náplní jejího profesního života – totiž prakticky každodenní psaní pro řadu periodik, z nichž značnou část výstava ani nezmiňuje. Konkrétně: ve vložených miniportrétech (což je velmi dobrý a užitečný nástroj) autoři expozice představují osoby, které byly v životě novinářky podstatné. Najdeme tu tedy medailony rodinných příslušníků nebo manželů, ale i kolegů a soupeřů, výběr však přesně ilustruje už zmíněnou výhradu k proporčnosti. Dozvíme se základní informace o šesti spoluvězeňkyních z Ravensbrücku, stranou však zůstanou třeba celoživotní přítelkyně a spolupracovnice Staša Jílovská či Zdena Wattersonová; dozvíme se, že Franz Werfel „prý dělal Mileně návrhy“, ale už ne to, že se dlouhá léta přátelila s Adolfem Hoffmeisterem či okruhem umělců kolem Devětsilu.

Jednu z významných „vynechávek“ ale lze naproti tomu ocenit, protože vypovídá o tom,

že příprava výstavy nebyla jednoduchou kompilací biografických materiálů a provázela ji reflexe obrazu Mileny Jesenské, který získal v posledních dvou desítkách let zejména v médiích poněkud stereotypní podobu. Na výstavních panelech se oproti očekávání dozvíme jen základní fakta o spolupráci a korespondenci Jesenské s Franzem Kafkou – tedy té životní kapitole, která Jesenské zajistila mezinárodní pozornost a stála u zrodu jakéhosi jejího kultu. Ukázat vztah s Kafkou pouze jako jeden z mnoha osudových vztahů je věcně správný, ale ještě stále velmi vzácný krok a v rámci výstavy přispívá k tomu, že se návštěvníci mohou oprostít od stereotypu Jesenské jako „Kafkovy přítelkyně Mileny“ a podívat se na nepochybně významnou autorku a nekonvenční osobnost alespoň trochu novými očima.

www.ipsl.cz